
ČEHO SI CENÍME V LITERATUŘE PRO DĚTI A MLÁDEŽ?

JEDNA DEKÁDA PRIZMATEM MAGNESIE LITERY

STANISLAVA SCHUPPLEROVÁ

WHAT DO WE VALUE IN LITERATURE FOR CHILDREN? ONE DECADE THROUGH THE PRISM OF MAGNESIA LITERA

The article considers the awarded books Magnesia litera in the category of children's literature between 2009 and 2019. This mediated award largely contributes not only to shaping the image of Czech literature among the general public, but also affects book sales. We are therefore interested in what books, what genres and especially what qualities were awarded in the monitored decade.

Keywords: Czech literature, poetry, prose, literary prizes, children's literature

K prestižním a také mediálně nejviditelnějším literárním oceněním patří dlouhodobě Magnesia Litera, které už osmnáct let, tedy od roku 2002, každoročně vyhlašuje knižní vítěze v mnoha kategoriích – prózou a poezií počínaje přes literaturu faktu a publicistiku a knihou roku konče.⁽¹⁾ Magnesia Litera má poměrně prostý cíl: „Chtěli bychom probudit zájem těch, kteří knihy nečtou či přestávají číst. Nejdůležitějším úkolem výročních knižních cen Magnesia Litera je propagovat kvalitní literaturu a dobré knihy. A to bez omezení a bez ohledu na žánry: stejnou pozornost si zaslouží spisovatelé, básníci, překladatelé, nakladatelé i vědci a teoretici. Proto bylo ocenění rozvrženo do devíti kategorií, které se snaží ob-

1 Jednotlivé kategorie se v průběhu let různě měnily, mizely a zase se vracely. Historie všech ročníků a vítězné knihy je možné nalézt na webu: <https://www.magnesia-litera.cz/>.

sáhnout veškerou domácí knižní produkci. Porotu k jednotlivým kategoriím delegují oborově příslušné obce a organizace. Aby se předešlo příliš úzké specializaci, vítěze v kategoriích Litera pro objev roku a Magnesia Litera – Kniha roku vybírá 300 oslovených lidí z knižní branže: od univerzitních badatelů až po knihovníky a knihkupce.⁽²⁾ O jejím konkrétním dosahu na čtenáře, či nečtenáře a knižní trh mi zde nejde, to přenechám kupříkladu sociologům, raději zůstaneme u toho, co samotní organizátoři považují za cenné a podstatné, s jejich celkovými záměry nemám v úmyslu polemizovat, ani je hodnotit.

V tuto chvíli mě bude zajímat jedna konkrétní kategorie a knihy, které toto ocenění v poslední dekádě získaly, tedy Litera za knihu pro děti a mládež. Ročně vychází přibližně 2 000 dětských knih,⁽³⁾ což není rozhodně málo, a vybrat z tohoto množství tři čtyři knihy, které by si ocenění zasloužily, je jistě obtížné. Navíc tato Litera nijak nerozlišuje čtenářské věkové kategorie ani žánrovou pestrost, takže se tu často „schází“ rozličná škála knih. Nyní by mohl někdo namítnout, že přeci existuje Zlatá stuha, cena věnující se jen původní české literatuře pro děti a mládež, kde jsou respektovány žánry, kategorie odlišující dětskou knihu a knihu pro mládež, také jsou zde oceňováni autoři překladů, výtvarníci a své místo si zde našel komiks. Zlatá stuha se vyhlašuje již dvacet sedm let, je tedy o více než deset let starší než Magnesia Litera a je spojena se spoustou dalších akcí. Zdaleka se jí však nedostává takové pozornosti jako Magnesii Liteře a mnozí čtenáři, rodiče i děti, netuší o její existenci.

Jak tedy vypadá dětský knižní trh z pohledu Magnesie Litery, čeho si ceníme v literatuře pro děti a mládež? Nejdříve bych ráda připomenula vítěze jednotlivých ročníků. Vráťím-li se o deset let zpět, pak v roce 2009 získal Literu Pavel Šrut za *Lichožrouty* (il. Galina Miklínová). Svérázné vyprávění o tvorečcích, kteří nám doma pojídají ponožky, vyřešilo záhadu nejedné domácnosti, kde mizí vždy jen jedna ponožka z páru. Příběh-

2 <https://www.magnesia-litera.cz/o-litere/> [Přístup 3. 4. 2019]

3 Vycházím z údajů pravidelně zveřejňovaných Svazem českých knihkupců a nakladatelů dostupných na <https://www.sckn.cz/zpravy-o-ceskem-kniznim-trhu/>.

hy Hihlíka, jeho rodiny a pana Vavřince uhranuly nejen dětské čtenáře, ale také dospělé.⁴⁾ V dalším roce, 2010, zvítězila kniha pro dospívající *Nazí Ivy* Procházkové. Ta patří ke stálícím literatury pro mládež a její román jen reflektoval její dlouholetou dvoudomou zkušenost – život mezi Českou republikou a Německem. Příběh pěti teenagerů vůbec nevypráví o idylickém dospívání, prvních láskách a krásných prosluněných prázdninách. Procházková přichází s pohledem mnohem bližším teenagerům prostřednictvím příběhu plného nejistot, rodinných krizí a neustálých srážek s konvencemi. Následující rok byla Literou oceněna zcela jiná kniha věnovaná nejmenším čtenářům ve výrazně výtvarně pojatém příběhu Alžběty Skálové *Pampe a Šinka*. Dvě roztomilé postavičky se zabydly v krabici s dřevými ponožkami a děti se postupně seznamují s jejich domácností, dalšími kamarády i každodenními starostmi. V roce 2012 se do středu pozornosti dostala poezie, a to sbírkou Radka Malého *Listonoš vítr* (il. Pavel Čech). Svět městských parků a trochu tajemných uliček je návratem k té nejlepší a poctivé poezii pro děti, jak ji známe už od dob Sládka přes Halase a Hrubína až po Skácela. Jakoby v návaznosti o rok později, 2013, zvítězila kniha plná tajemství *Velké dobrodružství Pepíka Střechy* Pavla Čecha. Příběh malého kluka, který je bojácný a nejistý, ale jen v tom našem obyčejném světě, se postupně promění v úžasné dobrodružství v mnohém evokující Trnkovu *Zahradu*, postavou Pepíka navazuje Čech na své predešlé knihy. Fantazijní svět nabízí také *Hlava v hlavě* básníka Ondřeje Buddeuse a výtvarníka Davida Böhma oceněná roku 2014, která je spojením zábavy a poučení. Míchá se tu trochu všechno se vším, verše s prózou, hry s encyklopedií, vtipy s fakty. S poučením taktéž přichází v roce 2015 oceněná kniha *Proč obrazy nepotřebují názvy* další dvojice – Ondřej Horák coby výtvarný kritik a Jiří Franta jako výtvarník. Komiksové vyprávění představuje dějiny výtvarného umění velmi nenásilně a vtipně. Další rok, 2016, byl opět ve znamení poezie, tentokrát bylo oceněno *Vynálezárium* Robina Krále (il. Jana Hrušková),

4 Jejich popularita byla tak velká, že se v roce 2016 kniha dočkala filmové adaptace. Animovaného filmu se samozřejmě jako hlavní výtvarnice a ilustrátorka knihy ujala Galina Miklinová.

které je jakousi básnickou encyklopedií různých veršovaných forem pro nejmenší. V roce 2017 v rámci zachování rytmizované periodicity, kdy se střídá poezie s prózou, zvítězila opět kniha prozaická *Překlep a Škraloup* Tomáše Končinského a Barbory Klárové (il. Daniel Špaček, grafická úprava Petr Štěpán). Opět se v ní čtenáři mohou ponořit do příběhu vzdělávacího, tentokrát s ústředním tématem času, jeho během i pomíjivostí. Nakonec v roce 2018 ocenění získal dojemný a zároveň strastiplný příběh *Transport za věčnost* Františka Tichého. Příběh chlapce, který svá školní léta prožívá za protektorátu a dostane se i do Terezína, připomíná osudy chlapců, jimž ani válka nevzala chuť tvořit a žít.

Jak je z tohoto stručného přehledu patrné, tak Magnesia Litera během let dokáže obsáhnout celé spektrum dětských knih, a tak je možné konstatovat, že česká literatura pro děti a mládež cílí na všechny věkové kategorie a dokáže obsáhnout rozličné žánry. Ovšem tento opravdu letmý náhled může být zavádějící.

Z deseti zmíněných laureátů je patrná disproporce mezi prózou a poezií. Básnické knihy získaly ocenění dvě. *Hlava v hlavě* sice také obsahuje verše, ale stejně tak i prozaické texty, lze ji proto přisuzovat místo v poezii i v próze. Pokud mám blíže charakterizovat ony dvě básnické sbírky, pak se domnívám, že svébytný básnický svět, v němž se mohou dětští čtenáři „ztratit“, dát prostor fantazii a verše číst opakovaně, přináší především Malého *Listonoš vítř*. Dětského čtenáře není radno podceňovat a očekávat, že si vystačí jen s hravostí a zábavou. Děti jsou velmi citlivé na rytmus veršů, na jeho narušování, dokážou rozeznat, kdy porušení veršového schématu má nějaký sémantický smysl a kdy je to jen neobratnost. Malý dokáže s metrem pracovat velmi citlivě i v poezii pro dospělé, takže pro jeho čtenáře vlastně není nic překvapivého, že i v dětské poezii umí využít tuto složku velmi precizně a funkčně. Aby také ne, když se vrací ke klasickým formám dětské poezie, jako jsou říkanky, ukolébavky či hádanky:

„Co je to? // Je to ježek zelený, / ale kaktus ne! / Kdo si na něm ustele, / asi neusne... // Ale kdo ho otevře, / ten se podiví: / na povrchu pichlavý, / uvnitř hladivý...“ (Malý 2011: nečíslováno)

Malého lyrický subjekt i jeho verše jsou opravdu hravé, leč také tajemné, vždy nechává čtenářům, nebo malým posluchačům prostor, aby si příběh mohli sami dokončit, vybrat si nějaké vlastní řešení:

„Na zídkách kočky. Hledí z výšky / na prázdné mokré ulice. / Jak, bráško, poznáš z téhle knížky, / zda škrábne, či se tulit chce?“ (Ibid.)

Malí čtenáři se mohou prostřednictvím Malého básní procházet městem, parky nebo krajinou v sychravých podzimních dnech, které jsou zádušné i posmutnělé (*Zaklínání dušičkové*), ale také jsou plné rozverného listí, barev a tajemných podvečerů. Navíc se tu dětem otevírá prostor pro dotazy, Malého verše nejsou jen laskavými veršovanými obrázky, ale mají v sobě i kus poučení, které je dětem předkládáno jemně s vědomím, že jsou přirozeně zvědavé a stačí jim jen naznačit:

„Proč krmítka se prázdná zdají? / Ne všichni ptáci odletí. / Ne všichni ptáci zůstávají. / Zůstaňte! Aspoň v paměti...“ (Ibid.)

To, co *Listonoš vítr* dětem nese, je imaginativní svět, jenž se plně vyrovná sbírkám Halasovým, či Skácelovým a po letech se zase objevila kniha, která, v nejlepším slova smyslu, dokáže čtenáře pohladit (jsem si vědoma, že tato formulace zní jako naprosté klišé). Dětem ukazuje podzim jako období plné dobrodružství, neposedného listí, kaluží, do nichž je nejlepší skákat, a dospělým zase připomíná jejich vlastní dětství. Což připomíná také ve svém věnování – babičkám a dětem Bohumila Grögerová, která napsala ke sbírce úvodní slovo, tedy v tomto případě spíš dopis. Vše dokresluje ilustrace Pavla Čecha, jenž má svou výtvarnou poetikou k Malému velmi blízko a bez jehož doprovodu by kniha ztratila na barvitosti i poetičnosti.

Druhou čistě básnickou knihu představuje *Vynálezárium*, které je také plné hravých veršů, ale mnohem více z něho číší snaha děti něco naučit, výchovná, poznávací i vzdělávací funkce jsou až příliš vyzdvíženy, možná příliš na úkor funkce estetické. Snaží se především seznámit děti s vynálezcí a jejich vynálezy, stejně tak s deseti různými básnickými formami. Čtenáři tu

naleznou „deset básnických receptur“, jak zní podtitul knihy – sonet, limeriku, kaligram, baladu, gazel, balatu, rispet, pantum, rondel a triolet. I z tohoto pohledu představuje *Vynálezárium* sbírku spisů pro starší děti, které mají blíž k situační komice vyplývající z mikropříběhů a k sémantice, jelikož je už tolik nefascinuje hra se zvukem, zvukomalebností, či kakofonií.

„K čemu je tma, ta hloupá tradice, / napříště každý bude osvícen. / Ať svítí města, svítí vesnice! // Najdu to správné vlákno do žárovky. / Jsem Edison a mám své ambice!“ (Král – Hrušková – Brečanová 2015)

Podobný koncept představil také Radek Malý ve svém *Poetickém slovníčku dětem v příkladech*, ale domnívám se, že jazyková hra, byť je jakkoli dobrá a není jednoduché napsat takové verše, nepředčí imaginativní básnický svět, z něhož nové informace a vzdělávací funkce tolik neční.

Naproti tomu *Hlava v hlavě* Buddeuse a Böhma, kde se rovněž objevují verše, je natolik položená v hravosti, až podezřívám autory z toho, že se u jejího tvoření bavili sami natolik, až zapomněli na čtenáře. Bezesporu jde o knihu nápaditou, už jen množstvím fontů, kombinováním žánrů, využitím komiksu, zařazením různých doplňovaček a interaktivních prvků, kdy čtenáři hledají řešení a odpovědi. Domnívám se však, že výtvarná složka, nápaditost knihy a již zmíněná hravost texty uvnitř knihy zastíňuje. Verše, které se tu objevují, jsou spíše z ranku nonsensové poezie a jsou položeny hlavně ve vtipu:

„Jeden muž našel cizí hlavu, že by ji někdo ztratil v davu?“, pomyslel si a zaplesal, tu hlavu si na hlavu dal a bezhlavě se rozesmál.“ (Böhm – Buddeus 2013)

Delší texty, které mají informativní charakter a jsou zařazeny hlavně v poslední části knihy, pak nemusí čtenáře již tolik oslovit, jelikož jsou především informativního charakteru. Jejich zařazení je ale logické a pochopitelné, protože informace se postupně rozvíjejí, nabalují se a od jednotlivých maličkostí (oči, uši, nos...) se čtenáři posouvají ke složitějším otázkám (k fungování paměti či mozku). Tam už si jen s verši autoři nevystačí, ov-

šem kontexty i nečekané úhly pohledu, do nichž „hlavu“ autoři staví, jsou stále zajímavé a zábavné.

Pokud se podíváme na prozaické knihy oceněné Literou pro děti, pak je tu zastoupen mnohem širší výběr jak z hlediska věku, jakým čtenářům jsou určeny, tak z hlediska žánrů. Jak vidno, kategoriím pro mladší děti dominovaly ve zmíněné dekádě skřítkovské příběhy. Nejmenším věnovala svou původně školní práci Alžběta Skálová. Příběh *Pampe a Šinka* je založený hlavně na ilustracích a nelze od něho očekávat žádná zásadní poučení a velké množství informací. Jsou to drobné obrázky ze života dvou kamarádů, kteří žijí mezi ponožkami, do obchodu chodí do lednice, vydají se spolu i na karneval nebo je navštíví kamarád Píža. Svým ustrojením připomíná tato kniha maňáskové divadlo – jde o jednoduché kratičké příběhy, které může každé dítě zažít doma, stačí mít fantazii, pár pletených ponožek a chuť se bavit. Jazykově zábavná je pasáž z nakupování, kde Pampe s Šinkou popisují, co všechno za zeleninu je v lednici:

„Pakusta, či broukovice, co si jen vybrat? Dlabuben, běták, bamboly, trpižel, lulek, dřenkev, čivule, hňouba, mrněv, čekes, šulát, kecel, belí, šórek.“ (Skálová 2010)

Z podobného, a přesto jiného ranku je kniha o dalších skřítcích *Překlep a Škrálop*. Končinský s Klárovou nezůstali jen u vtipných příběhů skřítků, jejichž posláním je rozklad věcí, tedy udržování běhu času tak, aby vše stárlo a podléhalo rozkladu. Proto se snaží vyrobit například vteřinové rozlepidlo, zvlhčovač suchého zipu nebo čokoflekovač. Základní škola, do níž oba hrdinové chodí, je určitě snem nejednoho dítěte, i když učit se gramatické chyby není zase až tak odlišné od toho učit se gramatická pravidla. Autorský tandem ale nezůstává jen u těchto jazykových vtipů, snaží se dětem vysvětlit fungování času a trochu také filozofují o jeho plynutí. Ne nadarmo má kniha podtitul „Humorná pohádka s heideggerovskými otázkami“, otázkou však zůstává, jestli podobné poznámky a aluze nejsou určeny spíše rodičům v roli předčítačů než dětem jako čtenářům. Jako u předchozích titulů, i zde hrají důležitou roli především ilustrace a samozřejmě již zmíněná jazyková hra:

„Nejdříve se vám představím: Jmenuju se Překlep. Můžete to psát třeba i Přel-kep. Nebo Přpelek. Anebo taky třeba Ppeeřlk. Ale to se dá už jen těžko přechíst a ještě hůř vyslovit, hehe. No zkuste si schválně sami zjistit, kolik různých podob může mít vaše vlastní jméno. Budete zírat! Překlepy jsou totiž fakt zábava! Ale zpátky ke mně – jsem skřítek entropík. Asi si říkáte, co teda jako tropím, když jsem ten entropík. Ale to naše pojmenování pochází ze slova entropie, což znamená v podstatě vytváření nepořádku.“ (Končinský – Klárová 2010: 13, 14)

A někde mezi dalšími knihami spíše pro děti staršího školního věku a těmito dvěma jsou Šrutovi *Lichožrouti*. Příběhy se pomalu prodlužují a jazyková hra se také komplikuje, rovněž zde jsou ukryty vtipy také pro dospělé, komplikuje se syntax a ubývá ilustrací. První kniha se dočkala ještě dalších dvou pokračování (*Lichožrouti se vracejí* a *Lichožrouti navždy*), Hihlík a spol. si našli své místo v české literatuře a rádi je čtou nejen děti. Nápad přijít s „pojídači“ ponožek byl opravdu geniální. Lichožrouti jsou vlastně svého druhu domácí skřítki, kteří se o nic konkrétního nestarají, jen o dostatečný přísun ponožek, ale aspoň je díky nim lidský život zábavnější, protože díky nim hledáme neustále ponožky do páru. Jinak se však jedná o klasické vyprávění v duchu autorských pohádek, kdy se postupně seznamujeme s Hihlíkem, coby hlavním hrdinou, jeho rodinou a také panem Vavřincem, který zřejmě jako jediný člověk o existenci lichožroutů ví a snaží se nějakého ulovit. Příběhy jsou založené nejen na popisu, ale samozřejmě mají také dobrodružný, až detektivní nádech. Samozřejmě nechybí ani poučení, ovšem není tak přiznané jako u *Překlepa* a *Škráloupa*.

„Pan Vavřinec se včera v noci nemýlil. Ten pocit, že ho někdo sleduje, byl oprávněný. Tulamor junior se nemohl smířit s tím, že Hihlík byl pasován na rytíře Podvazkového řádu. Jak si vůbec takovou poctu zaslouží? A proč mu Dederon tolik důvěřuje? On té Hihlíkově proměně v lupiče a desperáta ani trochu nevěřil. A teď měl důkaz. Viděl přece jeho přítelíčka, pana Vavřince, jak odnáší ty pytle. Hned ráno to oznámí! Už se nemohl dočkat. Kudla Dederon sice ještě trochu povládal ve svém dudlíkovém opojení, ale tahle zpráva

ho vrátila na zem. Zašel se podívat do komory, a když zjistil, že celý lup zmizel, začal se chovat naprosto chladnokrevně“ (Šrut 2008: 150).

Dobrodružství, a především tajemno, pak nabízí čtenářům výtvarný skvost Pavla Čecha *Velké dobrodružství Pepíka Střechy*, který je možné číst v kontextu dalších Čechových příběhů, nebo zcela samostatně. Pepík je trochu typický „čechovský“ hrdina, který se ponoří do světa fantazie a z nesmělého klučiny se promění v nefalšovaného dobrodruha. Jeho iniciace by ale nebyla úplná bez nádherných ilustrací, které jako příběh samotný odkazují k tradičním příběhům a autorům nejen české dobrodružné literatury. Tajemné uličky mohou někomu připomenout pověstná *Stínadla*, modrá kniha vynořivší se podivnou náhodou zase Trnkovy fantaskní příběhy a samozřejmě všude, kam se Pepík vydá, jsou s ním verneovky. Ovšem jak je u Čecha zvykem, příběh jako takový není tím nejdůležitějším, tím jsou spíše pocity, atmosféra, obecně fenomén dětství.

Pepík s novou spolužačkou Elzevírou společně domýšlí příběhy z nalezené knihy, díky čemuž si uvědomují, že trochu sní, a trochu ne.

„Začíná to se mnou nějak houpat. Co to může být za knížku? Ještěže mám dalekohled. Ale vždyť to jsem já. U té skály jsem rozdělal oheň. Vždyť ta knížka je o mně.“ (Čech 2012)

I když se někdy příběh zamotá, i když je někdy obtížné sledovat, kam přesně Čech svým vyprávěním míří, takže si se čtenářem může dokonale pohrávat, mást ho změnami nejen narativních rovin, přesto je *Velké dobrodružství Pepíka Střechy* jímavé i napínavé. Svět stvořený z maličkostí, z náhod, které nejsou nikdy tak úplně náhodné, ze setkání, jež vám mohou změnit život, v ledasčem připomíná *Malého prince*.

V podobné kategorii, tedy z hlediska žánrů, se ocitá také komiksové vyprávění o výtvarném umění *Proč obrazy nepotřebují názvy*. Tato kniha malým čtenářům mladšího školního věku příliš neřekne, jelikož je plná intertextových odkazů a také svými hlavními hrdiny/průvodci cílí spíše na starší děti. Každá z postav je nějakým způsobem spojena s uměním, buď o výtvarném

umění píšou, sami se chtějí malíři stát, nebo mají rodinu zamilovanou do galerií, či se mají do nějaké galerie vloupat. Celé vyprávění těží z toho, že propojuje dějiny výtvarného umění s dotazy méně znalých jedinců, a to vše se odehrává v obrovské galerii plné klasiků a těch nejznámějších děl.

Horák s Frantou vytvořili něco mezi učebnicí a detektivkou a znovu potvrdili, že formát komiksu se pro vzdělávání dětí školou povinných skvěle hodí. Čtenáři místy zapomenou, že se něco učí, jelikož je baví svými sportovními poznámkami Mikuláš, který vytváří výborné analogie mezi historií, uměním a sportem, a osvěžením v příběhu je také hloupý kriminálník Řepa, pro něhož bude problém najít vchod do galerie, natož pak nepozorovaně ukrást nějaký obraz. V úvodu komiksu však zazní jedno velké moudro: „Každý nemůže být umělcem, ale každý má právo o to usilovat.“ A stejně tak každý nemůže vědět všechno, ale má právo o to usilovat.

A pak je tu jeden z posledních vítězů Litery, *Transport za věčnost* Františka Tichého, který opět v české literatuře připomenul téma, jež je tu stále přítomné od čtyřicátých let minulého století. Asi není třeba zmiňovat, že ke světově nejznámějším knihám na toto téma patří *Deník Anne Frankové*, ovšem podíváme-li se, co nabízí pulty knihkupectví dětským čtenářům, zjistíme, že v podstatě každý rok vychází nějaká kniha věnující se tématu holocaustu (A. Tetzner: *Červená stuha*, 2011, H. Weissová: *Deník 1938–1945*, 2012, L. Leyson: *Chlapec na dřevěné bedně*, 2013, L. Lowry: *Spočítej hvězdy*, 2014, E. Heuvel: *Rodinné tajemství*, 2015, M. Gleitzman: *Kdysi*, 2016, M. Gleitzman: *Potom*, 2017).⁽⁵⁾

Transport za věčnost je dílem pedagoga, který se problematice holocaustu, hlavně pak životu v Terezínské pevnosti za druhé světové války, věnuje dlouhodobě. Není tedy překvapující, že se rozhodl zpracovat a zároveň tak připomenout osudy několika kluků, kteří v Terezíně strávili mnoho měsíců. Tichý se snaží vše popisovat pokud možno co nejvěrohodněji, a tak do textu vkládá dochované dopisy, osobní zápisky reálných lidí, útržky reportáží i vyprávění a v závěru opatřil knihu také poznámkovým aparátem.

5 Jedná se jen o výběrový výčet knih za sledovanou dekádu různé literární kvality. Ve většině případů jsou to vzpomínkové knihy líčící reálné události i příběhy, vypravěči jsou vždy hlavní hrdinové, tedy děti.

K dalším hypertextovým prvkům pak patří také výňatky z bible, které tvoří předěly mezi jednotlivými částmi knihy, ovšem zde je na zváženu, jestli dětský čtenář je sto pochopit jejich význam.⁶⁾ Jsou to spíše prvky, které text rytmižují.

I když je příběh sám o sobě velmi dojemný a dějiny i s traumatickými událostmi bychom neměli opomíjet, domnívám se, že i Tichý je spíše autor učebnice o životě za protektorátu a zvláště v Terezíně než autor dětské knihy, ve které by se čtenáři mohli zcela propadnout do světa fantazie, jak je tomu například u Čecha. To je samozřejmě zapříčiněno samotným tématem. Zpracovávat traumata uměleckým způsobem není vůbec jednoduché a zkombinovat dobrodružný příběh s tématem holocaustu obnáší nejen autorskou odvalu, ale také literární zkušenosti. Samozřejmě takováto vyprávění do literatury pro děti a mládež patří, otázkou, alespoň pro mě, zůstává, zda si Literu nezasloužila jiná propracovanější, prokomponovanější kniha. Zde jsem nabyla dojmu, že oceněny byly příběhy hlavních postav, nikoli kniha jako taková.

A poslední ve výčtu oceněných je Iva Procházková a její román *Nazí*. Už samotný název napovídá, že se v ní budou odhalovat nejružnější témata. Především je nutné mít na paměti, že tento román je určen dospívajícím. Svět dětské imaginace a her je minulostí. Prostor proto dostávají především emoce, citová vzplanutí i zmatky, ale také spousta zloby.

„Ani šeptat už nemůže. Všechno ho bolí, jak se to v něm pne. Proč to musí být takovéhle? V takovém stresu? Chtěl by hladit, ochutnávat, nechat po sobě klouzat její dlaně, chtěl by pomalu posouvat hraniční kameny. Místo toho se bezhlavě žene k cíli. ‚Počkej... Robine, ne... já nechci. Nech toho, Robine!‘ Nechat? Teď nechat? To přece nejde! To nemůže myslet vážně! Určitě to říká jen tak. Je to pro ni poprvé. Tak jako pro něho. ‚Neboj, to bude dobrý,‘ uklidňuje ji, ačkoli sám klidný není. Slyší svůj přerývaný hlas. Ocítl se ve větru, který vyráží dech. Strhává. Nedá se proti němu jít“ (Procházková 2009).

6 Kniha je dedikována čtenářům od deseti let. „Mladý čtenář je může přehlédnout, ani nemusí porozumět významům, protože mimo Jakuba [jedna z ústředních postav, poznámka S. S.] nikdo z kamarádů nechodí do synagogy a o teologii se nezajímá“ (Urbanová 2018: 139).

Emoce se střídají stejnou rychlostí, jakou plynou horké prázdninové dny jednoho léta, kdy pětice hlavních hrdinů pozná, oč v životě poběží – o život sám a ten nikdy nebude tak prostý jako v pohádkách. Román *Nazí* však ukazuje svět v širších souvislostech, ke slovu se dostávají také dějiny, život Čechů a Němců, neustálé pendlování mezi severními Čechami a Berlínem, přičemž Procházková čtenářům nic nezastírá. I v tomto ohledu je název zvolen naprosto přesně. Hlavním symbolem svobody je tu pak příroda, kam jedna z hrdinek pravidelně utíká, aby se zbavila problémů, aby zapomněla, kým je a kde žije.

Procházková dokáže vše barvitě zprostředkovat a popsat. K autentičnosti přispívá také střídání vypravěčských hlasů a pohledů, takže čtenáři mají možnost poznat každou z postav autenticky. Na druhou stranu orientaci v textu trochu ztěžuje klipovitost, časové skoky i časté proměny prostředí.

Po této spíše stručné charakteristice knih oceněných během sledovaných deseti let Magnesiou literou v kategorii dětské literatury můžu jen stejně stručně odpovědět na úvodní otázku, že knih si ceníme kvalitních, byť mám k některým dílčí výhrady. Přesto se nemohu ubránit dojmu roztržitěnosti. Obraz, jaký nám Magnesia nabízí, si bere trochu od každého žánru či čtenářských kategorií. Jelikož cena sama z pochopitelných důvodů nenabízí prostor pro bohatější a pestřejší členění, o současnou literární produkci pro děti a mládež jako celku příliš nevypovídá. Je na zvážení, zda by nebylo vhodnější dát větší mediální prostor Zlaté stuze, která postihuje literární dění v této oblasti komplexněji. Prizmatem Magnesie si totiž ceníme všeho – poezie, prózy, literatury na pomezí faktu a beletrie, ale jakou roli zde vlastně sehrává dětský čtenář...

Mgr. Stanislava Schupplerová, Ph.D.

Ústav filmové, televizní a rozhlasové tvorby

Filozoficko-přírodovědecká fakulta Slezské univerzity v Opavě

Hauerova 728/4, 746 01 Opava

stanislava.schupplerova@fpf.slu.cz

LITERATURA

BŮHM, David – BUDDEUS, Ondřej

2013 *Hlava v hlavě* (Praha: Labyrint)

ČECH, Pavel

2012 *Velké dobrodružství Pepíka Střechy* (Havlíčkův Brod: Petrkov)

DOLEŽEL, Lubomír

2003 *Heterocosmica. Fikce a možné světy* (Praha: Karolinum)

HOFFMANNOVÁ, Jana

1995 „Paradoxy deníkové a memoárové literatury“; *Tvar* 6, č. 20, s. 1, 4

HORÁK, Ondřej – FRANTA, Jiří

2014 *Proč obrazy nepotřebují názvy* (Praha: Labyrint)

CHATMAN, Seymour

2008 *Příběh a diskurs. Narativní struktura v literatuře a filmu* (Brno: Host)

KONČINSKÝ, Tomáš – KLÁROVÁ, Barbora

2016 *Překlep a Škrálop* (Praha: Albatros)

KOŘÍNEK, Pavel

2012 „Český komiks dvacet dvanáct: přelet nad trojicí domácích alb odcházejícího roku.“ *A2* 8, č. 25, s. 9

KRÁL, Robin – HRUŠKOVÁ, Jana – BREČANOVÁ, Zuzana

2015 *Vynálezárium* (Praha: František Havlůj – Běžíliška)

MALÝ, Radek

2011 *Listonoš vítr* (Praha: Albatros)

2018 „Pozvolná proměna příjemce: tendence v současné české literatuře pro děti“; *Týnecké listy* 28, č. 7, s. [25]–26

NĚMEC, Jan

2013 „Foglar i Jung dětem“; *Host* 29, č. 6, s. 81

PROCHÁZKOVÁ, Iva

2009 *Nazí* (Praha/Litomyšl: Paseka)

SKÁLOVÁ, Alžběta

2010 *Pampe a Šinka* (Řevnice: Arbor vitae)

ŠRÁMKOVÁ, Jana

2013 „Probuzení čtenářské vášně: jak se vede současné české literatuře pro děti“; *Respekt* 24, č. 20, s. 61–63

ŠRUT, Petr

2008 *Lichožrouti* (Praha/Litomyšl: Paseka)

TICHÝ, František

2017 *Transport za věčnost* (Praha: Baobab)

TOMAN, Jaroslav

1992 *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury* (České Budějovice: Jihočeská univerzita)

URBANOVÁ, Svatava

2018 *S holokaustem za zády: téma holokaustu v české a překladové literatuře pro děti a mládež vydávané po roce 1989* (Ostrava: Ostravská univerzita)